

Zmetek páchá zlo a nikdo neví proč

Dejvické divadlo občas zaměřuje svou pozornost i na klasické texty a dá se říct, že pokud jde o Shakespeara, pokaždé vznikla inscenace, která nějakým způsobem odrazila poetiku i jinakost této scény. **Richard III.** režijního tandemu SKUTR zdařile kráčí v těchto stopách.

JANA MACHALICKÁ

Už Krobotův *Hamlet* s Jaroslavem Pleslem před šestnácti lety ukázal, jak hledat nové polohy a odstíny ve známé klasice, nedávno pak *Zimní pohádka*, která i přes výhrady měla svůj půvab. Nová inscenace *Richarda III.* pracuje s obratně zkráceným textem, ale nijak výrazně ho nerozbíjí, vyznění situací je důsledně určované hereckou akcí, což je příjemné a kreativní. Největším přínosem režie, která se opírá o výrazné a komplexní výtvarné pojetí, je nečekané a originální řešení známých výstupů či monologů, a to od první minuty až po závěrečné defilé obětí a Richardovo zoufalé volání v bitvě, kdy nabízí za koně království.

Mnoho podob groteskní směšnosti

Shakespeareova tragédie, v níž cestu hlavní postavy k moci lemují mrtvoly protivníků, které likviduje s absolutním cynismem, má zakódované prvky směšnosti, Richard je tak očividný zloduch, že se to vzpírá zdravému rozumu. A právě na této úvaze SKUTR staví a volí hrubě výsměšný styl, který dobře vyjadřuje vyšínutost dění. V situacích pokaždé jde až na hranu a ono to vychází, je to trochu jako chůze po laně, stačil by malý úkrok a vše by se propadlo do přepjaté hysterického tónu.

Groteskní směšnost tu má mnohé podoby, Richard plánuje vraždy i provádí je za plného vědomí

Oběť se ani nediví. Richard III. (Lukáš Příkazký) a královna Anna (Denisa Barešová).

FOTO DD - ALENA HRBKOVÁ

svých obětí, ty jej pozorují dokonce s lehkým pobavením a výrazem ve tváři, který hlásá, „vidá, vřdyt jsem si to myslel/a, že i mě sprovodí ze světa...“ Takhle třeba reaguje královna Anna (Denisa Barešová), kterou Richard začne škrtit, zatímco s ní dokončuje milostný akt.

Další výborný nápad jsou návraty obětí, které občas s nelichotivým zájmem a v postoji mimo dění přihlížejí tomu, co zločinec Richard dál provádí, pak odcházejí boční puklinou do nenávratna. S tím souvisí i to, že dva herci (Vladimír Polívka a Václav Neuzil) hrají více postav, což kupodivu nezpůsobuje žádný chaos, naopak ještě vynikne podivnost tohoto společenství a také zastupitelnost obětí, Richard prostě ve své plánovitě likvidaci vůbec nerozlišuje, jede jako dobře promazaný vraždičský stroj. A popravdě řečeno v tomto společenství není vlastně žádných hrdi-

nů, všichni jsou šašci a pokrytci a každý sleduje své cíle.

Ani ženské osazenstvo, jemuž Richard likviduje protějšky, spolu nedrží, spíš po sobě syčí jak zmije a vzájemně si závidí. Postava královny Markéty, která je jednou z nejzajímavějších v dramatu, se zde posunula až do polohy macbethovské čarodějnice a Simona Babčáková jí dodala propracovanou jedovatost a uspokojení. S ním procítěně pronáší své vize Richardova neblahého konce, Martha Issová jako manželka krále Edwarda občas hysterickou přepjatost postavy přehrává, ale figuru má založenou dobře, jen by chtělo ubrat na nasazení. Vévodkyně z Yorku Lenka Krobotová ozdobená šipy připomíná trochu bohyni lovu a je také patřičně zlojinná.

U Shakespeareových dramatech se silnou ústřední postavou samozřejmě platí, že bez správného předsta-

vitele se ztrácí smysl uvedení. I tady měl SKUTR šťastnou ruku, Lukáš Příkazký vybavil Richarda směsicí vemlouvavé úlisnosti a zábavného cynismu. Je to studie ambiciozního zmetka, který se nezastaví před ničím, ale jehož motivace jsou vlastně nejasné, nad tím, proč touží po moci a vraždí, aby se k ní dostal, zůstává velký otazník. Tento moment vyznívá velmi současně, aniž by s ním režie podbízí ve operovale.

Příkazkého Richard se zjevuje se sekáčkem na maso, od kterého se neodlučuje. Sekáčkem si občas zálibně pročísne křtici, zhlíží se v něm jako v zrcadle, případně mu poslouží jako mobil na selfiečko s obětmi, se kterými se rád objímá a poplácává je po ramenou. Chtěl by být mrštný a působit hrdinsky, když se ale o něco takového pokusí, praští se do hlavy a směšně padá. Zprvu běhá po jevišti svleče-

ný do půl těla, pak svým obětem odebírá svršky a ověšuje se jimi, od pláště rozfeseného krále Edwarda až po bílé kožesinky malých princů, v závěru je jak nemotorný balík. Když dojde na korunovaci, koruna mu směšně padá, „vykukuje“ z ní zlým pohledem. Před bitvou spí neklidným spánkem na křesle plném šípů a v jeho hlavě se zjevují živí, kteří ho nenávidí, a ti, které zavraždil. Jeho matka, vévodkyně z Yorku (Lenka Krobotová) a Alžběta, manželka krále Edwarda (Martha Issová) mu do ucha opakovaně vřeští přřpovědku o koni.

Výtečná scéna i kostýmy

SKUTR také dbá na výtvarný koncept, scéna je mimořádně významově propojená s kostýmy, Martin Chocholoušek si výborně poradil s malým prostorem divadla, který vykryl bílými stěnami a do

rohu umístil torzo koně. Bílé panely jsou sestavené tak, aby na levé straně vznikl jakýsi rohový zákryt. Ve stěnách jsou malé oválné výklenky s bílými sokly připomínající komůrky v kolumbáriu, výklenky jsou většinou nasvícené, ale vnitřní „stěna“ se dá odklopit a vznikne efektní nahlížecí otvor.

Scéna využívá pouze dvě barvy, bílou a černou, také „krvavá skvrna“ rozstříknutá na zdi je černá, stejně jako šipy, které se výhrůžně zapichují. Na forbině jsou průhledné parafráze starého jevištního osvětlení, které si pak v závěru přeberou duchové zemřelých. Scéna působí zvláštně: je postmoderně abstraktní a zároveň je v ní něco dekadentně rozkladného.

Výtečné jsou charakterotvorné kostýmy Simony Rybákové, promyšlené od detailu až po celkový vzhled. Dokonale třeba funguje to, co mají postavy na hlavách, muži nosí malé přičesky, které jim dodávají vzezření divných panáků, nebo královské koruny s rostlinnými motivy, které jako by se jejich nositelům kořeny zasekávaly do mozku. I Rybáková využívá černou a bílou, pracuje s ornamenty, ale ne samostatně, třeba královna Markéta vypadá jako bojovnice zašněrovaná do brnění a štítu, kdežto Clarence Václava Neuzila má trefně jen sako bez rukávu, královna Anna nosí propichnutého králíčka, Hastings Tomáše Jeřábka má navlečené obrovité „bolerko“ s dlouhými rukávy. To mu pak Richard po smrti odebere a stane se jeho hlavním královským pláštěm. Je tu spousta originálních nápadů, které nesou různé významy, a jsou i vtipné.

Richard III. se v Dejvicích povedl, je hodně výsměšný, hodně groteskní až vykloubený, ale drží styl a ukazuje, že zlo sice může působit i komicky, ale tím se jeho zrudnost neeliminuje. Tím spíš, když jsou motivace těch, kteří jej páchají, nepochopitelné.

William Shakespeare: Richard III.

Překlad: Martin Hilský
Režie: SKUTR
Dejvické divadlo, premiéra 31. 3.

Opustit Ukrajinu není jen tak

Do českých kin právě vstoupil oceňovaný snímek **Olga**, jemuž současné události dodaly novou aktuálnost.

MARCEL KABÁT

Titulní hrdinka filmu mladého francouzského režiséra Elie Grappeho (* 1994) je talentovaná ukrajinská gymnastka, která musí v patnácti letech řešit složitou životní situaci. Píše se rok 2013 a na Ukrajině vládne Ruskem podporovaný prezident Janukovyč. Poměry mají daleko ke svobodným a Olžina matka jakožto novinářka čelí šikaně a útokům. Když se se situace vyhrótí, rysuje se pro Olgu jediná reálná šance, jak pokračovat ve sportovní kariéře: její zesnulý otec byl Švýcar, proto se může odstěhovat do jeho vlasti a pokračovat tam. Získat švýcarský pas a reprezentovat novou zemi však znamená ztratit ukrajinské občanství.

Olga výzvu přijme, i když podmínky jsou pro ni krušné. Naráží na jazykovou bariéru a příliš se jí nedaří zapadnout do kolektivu ostatních švýcarských reprezentantek, nerozumí si ani s příbuznými. Na Ukrajině zatím propuká protestní Euromajdan. Rozhoduje se o novém směřování země a Olga u toho nemůže být. Když po telefonu nebo na závoděch mluví se svou kamarádkou, která zůstala na Ukrajině, cítí se zahan-

Shledání. Olga a její kamarádka teď reprezentují různě země. FOTO FILM EUROPE

beně a bezmocně. Pocity vzteku a výčitek se promítají i do jejich sportovních výkonů a dobré řešení neexistuje.

Ceny z Cannes i Bruselu

Snímek citlivě předestírá situaci mladé exulantky rozdírané dvojí zodpovědností. Její celý dosavadní život směřoval k dosažení sportovního úspěchu, to je však teď možné, jen když opustí svou zemi a své blízké. Jedná se i o cenný vhled do prostředí vrcholového sportu, režisér ostatně do filmu obsadil skutečné gymnastky; představitelkou Olgy je někdejší ukrajinská juniorská reprezentantka Anastasia Budiaškinová.

Francouzský režisér ve svém celovečerním debutu zároveň s obdivuhodným porozuměním líčí atmosféru okolo ukrajinských protestů, které Olžinu kamarádku při-

vedou až za hranu toho, co chtěla pro svobodu ve své vlasti udělat.

Důležitou součástí snímku je důraz na jazyk jako na nástroj porozumění, ale i odcizení. A v druhém plánu se tu ukazuje i to, že na Ukrajině dlouhodobě nejde o spor lidí mluvících ukrajinsky nebo rusky, ale o zápas svobody s arogancí moci. Snímek získal loni v Cannes cenu Týdne kritiky a uspěl i na předhlídkách v Bruselu nebo v Hamburku. To bylo samozřejmě ještě před současným vpádem Ruska na Ukrajinu a vypadalo to, že závěr snímku, nabízející smíření v podmínkách uzdravující se země, je cosi reálného. Věřme, že brzy zase bude.

Olga
Švýcarsko, Francie, Ukrajina 2021
Režie: Elie Grappe
Premiéra 31. 3.

Grossman a Tokarczuková v hledáčku prestižní ceny

ERIKA ZLAMALOVÁ

LONDÝN/PRAHA Pětičlenná porota letošní mezinárodní Man Bookerovy ceny zveřejnila jména třinácti nominovaných autorů. Cena je udělována za anglické překlady vydané v Británii či v Irsku, v případě letoška jde o překlady z jedenácti jazyků, autorů z dvanácti zemí. Opět se mezi nominovanými objevují i dva světově proslulí literáři, izraelský romanopisec a esejista David Grossman a polská nositelka Nobelovy ceny Olga Tokarczuková.

Překlad Grossmanova románu *A Horse Walks into a Bar* vynesl autorovi mezinárodní Man Bookerovu cenu již v roce 2017, letos je vyzdvihován překlad knihy *More Than I Love My Life*, který vyjde pod názvem *Život si se mnou zahrává* ve druhé polovině dubna letošního roku také český, v edičním plánu má titul, literárními kritiky kladně přijímaný, nakladatelství Odeon. O český překlad se stejně jako v případě dvou předchozích knih postarala Lenka Bukovská a anotace, která titul provází, prozrazuje, že se Grossman vydal do důvěrně známých končin: „Rodinné drama popisuje tři generace žen, jejichž vztahy otrávil temné události z minulosti a neúprosně je přivedly zpět k sobě.“ O zranění, které se přenáší z generace na generaci,

o tíze rodičovské volby a neodvolatelnosti jejich důsledků píše Grossman opakovaně.

Aktuální téma migrace

Podruhé se v nominacích objevuje i polská nobelistka Olga Tokarczuková, před čtyřmi lety porotu Bookerovy ceny ohromil její román *Flights* (česky vyšel jako *Běguni*), letos je zastoupena s titulem *The Books of Jacob*. Svazek označovaný za Tokarczukové opus magnum vyšel již v roce

2016 v péči brněnského nakladatelství Host. „Knihu lze číst i jako příběh o cizích, kteří se stali našimi vlastními. Vidíme, jak se začleňují a jakou cenu za to platí. Je vysoká,“ tak *Knihy Jakubovy* popsala autorka na svém čtení v Brně. Kniha sice vyšla před lety, nicméně stále rezonuje tématem formování moderní střední Evropy, vzájemným ovlivňováním kultur a v neposlední řadě aktuálním tématem migrace.

Českému čtenáři jsou dostupná díla i dalších letos nominovaných, zmiňme knihy mexické spisovatelky Franandy Melchorové, Japonky Mieko Kawakami, argentinské autorky Claudie Pineiro a norského dramatika a spisovatele Jona Fosseho.

Užší výběr mezinárodní Bookerovy ceny – šest finalistů – bude znám 7. dubna, vyhlášení vítěze letos připadá na čtvrtek 26. května. Mezinárodní Bookerovu cenu doprovází odměna ve výši 50 tisíc liber (asi 1,5 milionu korun), která se rovným dílem rozděluje mezi autora a překladatele. Kromě toho je ocenění příslibem komerčního úspěchu a nemalé mediální pozornosti, dílo loňského laureáta, Francouze Davida Diopa, po vyhlášení mizelo z pultů knihkupectví – jak hrdě uvádí na stránkách ceny, prodej knihy se zvedl čtyřnásobně.

Autorka je publicistka

Knihy Jakubovy. Příběh o cizích, kteří se stali našimi vlastními, charakterizuje své dílo Olga Tokarczuková. REPRO LN